

C-745/19. sz. ügy**Az előzetes döntéshozatal iránti kérelemről a Bíróság eljárási szabályzata
98. cikkének (1) bekezdése alapján készített összefoglalás****A benyújtás napja:**

2019. október 10.

A kérdést előterjesztő bíróság:

Sofiyski rayonen sad (Bulgária)

Az előzetes döntéshozatalra utaló határozat kelte:

2019. szeptember 25.

Felperesek:

PH

OI

Alperes:

„Eurobank Bulgaria” AD

Az alapeljárás tárgya

Hitelszerződésből eredő olyan változó kamatok visszafizetése iránti kereset, amelyeket az azokat fizető két fogyasztó állítása szerint tisztességtelen módszerrel határoztak meg, másodlagosan e kamatok egy részének visszafizetése iránti kereset.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem tárgya és jogalapja

A 93/13 irányelv 6. cikke (1) bekezdésének értelmezése a fogyasztóval kötött szerződésben szereplő, esetlegesen tisztességtelen szerződési feltételek alkalmazása mellőzésének a szerződés azon részeire vonatkozó következményei tekintetében, amelyeket az állítólagos tisztességtelenség közvetlenül nem érint.

Az előzetes döntéshozatalra előterjesztett kérdések

1. Amennyiben bebizonyosodik valamely, egy vállalkozás és egy fogyasztó között létrejött hitelszerződésben alkalmazott, a kamatláb egyoldalú módosítására vonatkozó szerződési feltétel tisztességtelen jellege, kiindulhat-e a nemzeti bíróság abból, hogy a szerződés alapján fizetendő kamatot (az eredeti szerződésben foglalt eltérő megállapodás ellenére) a hitelösszeg kifizetésének időpontjában meghatározott mértékben állapították meg?

2. Az első kérdésre adandó nemleges válasz esetén megítélhet-e egyáltalán kamatokat a nemzeti bíróság olyan tisztességtelen szerződési feltétel fennállása esetén, amely a szerződés szerinti változó kamatlábat nem jogszerű módszerrel határozza meg?

3. Milyen hatást fejt ki az első két kérdésre adandó válasza az a körülmény, hogy a fogyasztó a hitel folyamatos visszafizetése során a kamatláb meghatározására vonatkozó olyan módszer alkalmazásához járult hozzá, amely nem alkalmaz tisztességtelen feltételeket?

A hivatkozott uniós jogi rendelkezések és ítélezési gyakorlat

A fogyasztókkal kötött szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételekről szóló, 1993. április 5-i 93/13/EGK irányelv (HL 1993. L 95., 29. o.; magyar nyelvű különkiadás 15. fejezet, 2. kötet, 288. o.) 6. cikkének (1) bekezdése

A Bíróság 2012. június 14-i Banco Español de Crédito ítélete (C-618/10, EU:C:2012:349, 65. pont).

A Bíróság 2013. május 30-i Asbeek Brusse és de Man Garabito ítélete (C-488/11, EU:C:2013:341).

A hivatkozott nemzeti jogszabályok

Zakon za zadalzheniyata i dogovorite (A kötelmi viszonyokról és a szerződésekről szóló törvény, a továbbiakban: ZZD)

A ZZD 26. cikkének (4) bekezdése szerint egyes részek semmissége nem eredményezi a szerződés semmisségét, ha jogszabály erejénél fogva e részek helyébe kötelező törvényi rendelkezések lépnek, vagy ha vélelmezhető, hogy a jogügylet a semmis részek nélkül is létrejött volna.

A ZZD 365. cikke szerint a felek egyezséggel megszüntetik a folyamatban lévő jogvitát vagy megakadályozzák a jogvita megindítását azáltal, hogy kölcsönös engedményeket tesznek; a ZZD 366. cikke szerint a tiltott szerződéses feltételben való megállapodás akkor is semmis, ha a felek annak semmisségében egyetértettek.

Zakon za zashita potrebitelite (a fogyasztóvédelemről szóló törvény, a továbbiakban: ZZP, 2006. május 10. óta hatályos)

146. cikk (1) A szerződésekben alkalmazott tisztességtelen feltételek semmiek, kivéve, ha azokat egyedileg megtárgyalták.

(3) Az a körülmény, hogy néhány feltételt egyedileg megtárgyaltak, nem zárja ki e fejezetnek a szerződés többi részére való alkalmazhatóságát.

(5) A fogyasztóval kötött szerződésben alkalmazott tisztességtelen feltételek fennállása nem eredményezi e szerződés semmisségét, ha a szerződés e feltétel kihagyásával is teljesíthető.

147. cikk (1) A fogyasztóknak kínált szerződésekben alkalmazott feltételeknek világosnak és egyértelműnek kell lenniük.

(2) Amennyiben kétségek állnak fenn egy bizonyos feltétel jelentése tekintetében, a fogyasztó számára kedvező értelmezés irányadó.

Zakon za potrebitelskiya kredit (a fogyasztói hitelről szóló törvény, a továbbiakban: ZPK, 2010. május 1. óta hatályos)

Ez a törvény bizonyos követelményeket tartalmaz a fogyasztói hitelszerződések érvényességére vonatkozóan, 2014 júliusától a hitelező által a referencia-kamatláb meghatározása céljából alkalmazott módszer tekintetében is. E törvény átmeneti és záró rendelkezéseinek 5. §-a szerint azonban a rendelkezések nem alkalmazandók a törvény hatálybalépése előtt kötött fogyasztói hitelszerződésekre.

Grazhdanski protsesualen kodeks (a polgári eljárásról szóló törvény, a továbbiakban: GPK)

A GPK 280. cikke szerint az olyan másodfokú ítéletek, amelyekben a bíróság a Varhoven kasatsionen sad (legfelsőbb semmítőszék, Bulgária, a továbbiakban: VKS) értelmező határozataival, ítélezési gyakorlatával vagy az Európai Unió Bíróságának ítéleteivel ellentétes döntést hozott, megtámadhatók a VKS-hez (legfelsőbb semmítőszék) benyújtott felülvizsgálati kérelemmel. Főszabály szerint a VKS (legfelsőbb semmítőszék) maga dönt az ügyről, és azt csak akkor utalja vissza, ha eljárásjogi cselekmények szükségesek. Visszautalás esetén az eljárás az ítélet hatályon kívül helyezését eredményező jogsértő cselekménnyel veszi kezdetét. A VKS-nek (legfelsőbb semmítőszék) a törvények alkalmazására és értelmezésére vonatkozó rendelkezései kötelező erejűek azon bíróságra nézve, amelyhez az ügyet visszautalták.

A 92/9.9.2019. sz. határozatában a VKS (legfelsőbb semmítőszék) megállapította, hogy a banki hitelszerződésben foglalt azon megállapodásnak a ZZP 146. cikkének (1) bekezdéséből eredő semmissége, amely feljogosítja a hitelező bankot, hogy a belső báziskamatláb változása esetén egyoldalúan módosítsa a hitelkamatlábát, nem eredményezi azt, hogy az ugyanazon feltételben foglalt,

olyan szerződéses kamat fizetésére vonatkozó megállapodás is semmis, amely a szerződés aláírásának időpontjában pontosan (százalékosan) megjelölt banki belső báziskamatláb és egy szerződéses felár összegéből áll.

A VKS (legfelsőbb semmitőszék) a 198/18.1.2019. sz. határozatában is – hasonló tényállás alapján, amelyben a hitelszerződés egyik feltétele olyan változó kamatot állapított meg, amely két elemből, egy állandó és egy változó elemből állt, és a változó elemet a bank belső szabályai szerint állapították meg, valamint a kamatlábnak a szerződéskötés időpontjában irányadó konkrét mértékét állandó számérték formájában jelölték meg – megállapította, hogy a kamatlábnak a bank kérésére történő egyoldalú módosítása nem megengedett. Ezt az ügyet azonban a VKS (legfelsőbb semmitőszék) azzal a rendelkezéssel utalta vissza a fellebbviteli bírósághoz (másodfokú bírósághoz), hogy az új eljárás során a megfelelő feltételben számszerűen megjelölt állandó kamatláb alkalmazásával állapítsák meg a szerződés szerint fizetendő részlet összegét.

A tényállás és az eljárás rövid ismertetése

- 1 2007. október 16-án a felperesek szerződést kötöttek az alperessel házépítés céljára nyújtandó 45 000 euró összegű hitel tárgyában, amely hitelösszeg kifizetésére két ütemben került sor, és a hitelt 252 azonos összegű havi részletben kellett visszafizetni.
- 2 A szerződés szerint a felpereseknek az alperes által ilyen típusú hitelekre meghatározott „báziskamatláb” 0,15%-kal csökkentett mértékének megfelelő éves kamatot kellett fizetniük. A szerződéskötés időpontjában a báziskamatláb 6,35% volt. A szerződés kifejezetten úgy rendelkezett, hogy a bank báziskamatlábától a felek megállapodással nem térhetnek el, és annak változásai azonnali hatállyal kötelező erejűek a felekre nézve.
- 3 A bank belső szabályai előírják, hogy a báziskamatlábát egy különleges részleg – az eszközök és források kezeléséért felelős bizottság – határozza meg. A belső szabályok nem tartalmazzak meghatározott képletet a báziskamatláb számításához, hanem ehhez csupán tényezőket adnak meg, azok súlyozásának meghatározása nélkül.
- 4 Az eszközök és források kezeléséért felelős bizottság 2008. május 24-i, 2008. július 24-i, 2008. október 16-i, 2011. június 24-i és 2012. október 24-i határozatai nyomán változott a felperes által elvett hitelre vonatkozó kamatláb, és annak mértéke 6,55%, 7,05%, 7,8%, 8,05%, illetve 7,8% volt. 2012-től a felperesek néhány részletet késedelmesen fizettek meg.
- 5 2014. december 1-jén a felek egy kiegészítő megállapodást kötöttek a hitelszerződés módosítása tárgyában. Ebben a fizetendő összeget a bank számításai szerint állapították meg, és előírták, hogy a kamatlábát immár a referencia-kamatláb, a hat havi EURIBOR és egy állandó kamatfelár összegeként

számítják. Ennek megfelelően jártak el két további, 2015. május 26-i és 2017. február 24-i megállapodásban.

Az alapeljárásban részt vevő felek főbb érvei

- 6 A felperesek a 2012. május 2. és 2014. december 2. közötti időszakra vonatkozó kamatok visszatérítését kérik, amely kamatokat jogalap nélkül kifizetettnek tekintik, mivel azokat tisztességtelen feltételek alapján határozták meg.
- 7 A megjelölt időszakban kifizetett valamennyi hitelkamatot vissza kell téríteni a felperesek részére. A követelés indokolásaként a felperesek azt adják elő, hogy a bank által a kamatláb meghatározására alkalmazott módszer tisztességtelen volt. Következésképpen a szerződéses kamatra vonatkozó teljes rendelkezés nem fejt ki joghatást, és a hitelösszeg után nem kell kamatot fizetni.
- 8 A felperesek másodlagosan azon összeg visszatérítését kérik, amely a hitelükre vonatkozó, a szerződésben megjelölt eredeti kamatláb alkalmazásával számítandó. E tekintetben a bolgár ítélkezési gyakorlatban uralkodó azon álláspontra hivatkoznak, miszerint ha a változó kamat meghatározásának módját a szerződésben jogellenesen kötötték ki, a szerződés azonban kifejezetten számszerűen megjelöli a kamatnak a hitel kifizetésének időpontjában irányadó mértékét, akkor ezt a szerződésben számszerűen megjelölt kamatlábat – mint a szerződés teljes tartamára megállapított kamatlábat – kell alkalmazni.
- 9 Az alperes azt állítja, hogy a feltételeket egyedileg megtárgyalták (ez egy olyan kérdés, amelyről a nemzeti bíróság az eljárásban dönteni fog). Másodlagosan az alperes arra hivatkozik, hogy e feltételek nem tisztességtelenek.

Az előzetes döntéshozatal iránti kérelem indokolásának rövid ismertetése

- 10 A jelen ügyben a kamatláb módosítására vonatkozó feltétel a módosítás feltételei tekintetében tisztességtelen lehet, a szerződéskötés időpontjában irányadó kamatláb mértékének meghatározása tekintetében azonban nem minősül tisztességtelennek. Ha a kérdést előterjesztő bíróság az ítélkezési gyakorlatban uralkodó álláspontot követné, és állandó kamatlábat határozná meg a hitelszerződésre vonatkozóan, akkor a felek akaratát helyettesítené, holott ők kifejezetten változó kamatlábat kötöttek ki. A felek akaratának mással való helyettesítése önmagában véve a fogyasztó számára okozott hátrányként lenne értelmezhető.
- 11 Az uniós jog két elismert jogelvével ütközik egymással. Egyfelől a bíróságnak a 93/13 irányelv 6. cikkének (1) bekezdése szerint fenn kell tartania a szerződés azon részeit, amelyeket a tisztességtelen feltételek nem érintenek. Ez a szabály biztosítja a felek szerződéses szabadságát. Másfelől az Európai Unió Bírósága a Banco Español de Crédito (C-618/10) ítéletben és az Asbeek Brusse és de Man Garabito (C-488/11) ítéletben megköveteli a nemzeti bíróságtól, hogy a szerződő

felek jogai tekintetében fennálló formális egyensúlyt valódi egyensúllyal helyettesítse azáltal, hogy mentesíti a fogyasztót az őt hátrányosan érintő feltételekből eredő kötelezettsége alól.

- 12 Az Európai Unió Bíróságának a változó kamatlábat tartalmazó hitelszerződésekkel kapcsolatos ítélkezési gyakorlata pontosításra szorul. A probléma akkor keletkezik, ha a kamatláb két elemből, egy állandó és egy változó elemből áll, és ha a változó elem nem általános érvényű tőzsdeindex, hanem azt a hitelező a tényezők összessége alapján határozza meg. Ezekben az esetekben, amelyekben a változó elem nem konkrét képleten és nem egyértelmű súlyozású objektív tényezők összességén alapul, a szerződéses kamatláb nem felel meg a tisztességességgel kapcsolatos követelményeknek.
- 13 A kérdés arra korlátozódik, hogy a két említett elv szerint mely határok megengedhetők a felek akaratának helyettesítése tekintetében.
- 14 Vizsgálni kell ezenkívül, hogy megengedhető-e, hogy a fogyasztó a vállalkozással kötött szerződés utólagos jogszerű módosítása során elfogadja valamely, esetlegesen tisztességtelen feltétel hatályát, és ennek keretében választ kell adni arra a kérdésre, hogy az ilyen egyedi megállapodás a bíróság azon kötelezettségének megszűnését eredményezi-e, hogy mentesítse a fogyasztót az általa eredetileg elfogadott, esetlegesen tisztességtelen feltételből eredő kötelezettsége alól, ha a fogyasztó a vállalkozással folytatott egyedi tárgyalásokat követően – amely tárgyalások során tisztességtelen feltételeket nem tartalmazó érvényes és hatályos szerződést kötöttek – e feltétel hatályát elfogadta.
- 15 Az ilyen szerződésmódosítások során a felek szokásosan két elemről állapodnak meg: a már keletkezett kötelezettség összegéről (amelyet egy esetlegesen tisztességtelen feltétel hatálya érint) és a hitelből eredő kötelezettségek meghatározása során alkalmazott új eljárásról (amelynek tekintetében a jelen ügyben nem hivatkoznak tisztességtelen feltételekre). Kérdéses, hogy az egyik (a tartozás összegének meghatározására vonatkozó) megállapodás semmissége érinti-e az (új kamatszámítási módszer meghatározására vonatkozó) másik megállapodás semmisségét, és ha igen, hogyan.
- 16 Az eredetileg tisztességtelenül kikötött változó kamat esetében történő kamat-meghatározás módjával kapcsolatos kérdés tekintetében négy megoldás lehetséges.
- 17 Először is lehetséges lenne, hogy a bíróság a kamatot állandó kamatra változtatja. Ez a megoldás azonban ellentétes a fogyasztó kifejezett akaratával. Az egyetlen lehetőség arra, hogy a fogyasztó ki tudja használni a piacon érvényes kedvezőbb kamatszintet, az lenne, hogy a hitel idő előtti visszafizetését követően más vállalkozás nyújtson finanszírozást. Ez a megoldás azt a veszélyt rejti magában, hogy a kereskedelmi hitelező előnyben részesítené a kamatmódosításra vonatkozó tisztességtelen feltételek alkalmazását, mivel azoknak a fogyasztóknak, akik nem érvényesítik a jogaikat, magasabb kamatokat kellene fizetniük, miközben a

tisztességtelen feltételekre hivatkozó fogyasztók továbbra is kötelesek lennének legalább a szerződésben eredetileg megjelölt kamatláb szerinti kamatok megfizetésére. Ez biztosítaná a vállalkozás nyereségességét.

- 18 Másodszor meg lehetne állapítani, hogy a változó kamatláb módosítása céljából alkalmazott módszer meghatározására vonatkozó tisztességtelen feltételek esetén a fogyasztó a továbbiakban csak a kamat állandó elemének megfizetésére köteles. Ez a változat megfelelne a felek akaratának, és ez állna legközelebb a Banco Español de Crédito (C-618/10) ítéletben és az Asbeek Brusse és de Man Garabito (C-488/11) ítéletben megjelölt követelményekhez. A bíróság nem helyettesíti a felek akaratát, hanem „törli” az esetleges tisztességtelenséggel érintett részt. Ez a megoldás elfogadható, amennyiben a jogellenesen eljáró hitelezőt szankcionálja. Nem valószínű meg azonban e megoldás akkor, ha a kamat állandó eleme – ahogy a jelen ügyben a $-0,15\%$ – negatív.
- 19 Harmadszor meg lehetne állapítani, hogy a fogyasztó a változó kamatláb ilyen meghatározása esetén tisztességtelen feltételek alapján egyáltalán nem köteles kamatot fizetni. Ez a megoldás a leginkább visszatartó erejű a tisztességtelen vállalkozás számára. Másfelől e megoldás az ingyenes finanszírozás eszközévé változtatja a hitelszerződést. E megoldás esetében problematikus a bíróság azon lehetősége, hogy bizonyos személyeket „mentesíthet” a kötelezettségeik alól, ha az ilyen feltételek megsemmisítése során túl liberálisan jár el.
- 20 Negyedszer lehetséges, hogy a nemzeti bíróság a változó kamatlábra vonatkozó tisztességtelen megállapodást valamely kamatindexszel, például a törvényes kamatokkal vagy az azonos összegű, azonosan biztosított és azonos visszafizetési határidővel rendelkező hitel átlagos piaci kamatával helyettesíti. Ez a megoldás semmiképpen sem veszi figyelembe a felek akaratát, és azt eredményezi, hogy annak helyébe a bíróság akarata lép.
- 21 A tisztességtelen feltételeket tartalmazó fogyasztói szerződés utólagos módosításának következményeire vonatkozó kérdéssel kapcsolatban a kérdést előterjesztő bíróság szintén abból indul ki, hogy több megoldás lehetséges.
- 22 Először is elképzelhető az a döntés, hogy nem érinti a szerződés tisztességtelenség miatt hibás részének hiányzó érvényességét, ha valamely tisztességtelen feltételt a felek megállapodása alapján, jövőbeli hatállyal nem tisztességtelen feltétellel helyettesítenek. E megoldás esetén a fogyasztót nem kötné a javára módosított szerződés, amennyiben e módosítás kedvezőtlenebb helyzetbe hozná, mint abban az esetben, ha a tisztességtelen feltétel a szerződés érvényességének egyik időpontjában sem fejtett volna ki hatást rá nézve. Ez a megoldás erősíti a tisztességtelen feltételek jogintézményének szankcionáló funkcióját. Az ilyen szabály felállítása ezzel szemben visszatartaná a vállalkozást attól, hogy önként javítsa a fogyasztó helyzetét, és hozzájárulna a bíróság előtti viták számának növekedéséhez.

- 23 Másodszor elképzelhető lenne, hogy teljes körűen orvosolja a fogyasztóra nézve kedvezőtlen következményeket a tisztességtelen feltételekkel érintett szerződés azon módosítása, amellyel a fogyasztó beleegyezik abba, hogy vállalja a szerződés következményeinek egy részét annak ellenében, hogy a szerződést összhangba hozzák a törvénnyel. Ez a megoldás megfelelne annak a szabálynak, hogy a szerződés egyedileg megtárgyalt feltételei soha nem tisztességtelenek, valamint a felek autonómiája elvének. A kevésbé tájékozott felet azonban e megoldás olyan helyzetbe hozná, amelyben ez visszavonhatatlanul sérthetné e fél érdekeit. Ezzel szemben észszerűen feltételezhető lenne, hogy lehetséges a szerződés ilyen orvoslása, amennyiben a fogyasztó kifejezetten nyilatkozik arról, hogy tudomással bír valamely tisztességtelen feltétel fennállásáról.
- 24 Harmadszor fennmaradhat a tisztességtelen feltételek módosítására vonatkozó szerződésmódosításról szóló megállapodások hatálya, mindazonáltal csak részben. Ebben az esetben a nemzeti bíróságnak meg kellene állapítania, hogy a szerződés a tisztességtelen feltétel nélkül milyen hatást fejtett volna ki a módosítás időpontjáig. A jogszerű módosító szerződés megkötésének időpontjától azonban a felek azon akaratát kellene alkalmazni, amely nem hibás. Ez az eljárás kiegyensúlyozott, és védi mind a felek akaratát, mind pedig a fogyasztó érdekét. Nem lenne azonban megvalósítható, ha azt kellene megállapítani, hogy a fogyasztó egyáltalán nem köteles kamatot fizetni, amennyiben eredetileg olyan tisztességtelen feltételeket tartalmazó hitelszerződést kötöttek, amelyek a változó kamatláb meghatározásának módját rögzítik.